Maa- ja metsätalousministeriö
Jord- och skogsbruksministeriet
Ministry of Agriculture and Forestry

Maa- ja metsätalousministeriö
Neuvotteleva virkamies Jukka Virolainen

6.10.2022

Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan maatalousjaoston asiantuntijakuuleminen 7.10.2022

Maa- ja metsätalousministeriön kirjallinen lausunto

Venäjän aloittaman hyökkäyssodan vaikutuksia Suomen maataloustuotteiden markkinoihin

Vaikutuksia yleisellä tasolla

Venäjän aloittaman hyökkäyssodan Ukrainaan, Venäjään kohdistuvien kansainvälisten talouspakotteiden ja toisaalta Venäjän asettamien vastatoimien vaikutukset ovat laaja-alaiset ja ne ovat osoittautuneet pitkäkestoisiksi sekä osin pysyviksi. Kansainvälisen kaupankäynnin selkeällä vähenemisellä Venäjän ja Valko-Venäjän sekä osin Ukrainan kanssa on suoria sekä välillisiä vaikutuksia laajasti maailmanmarkkinoihin. Nämä vaikutukset kohdistuvat myös maatalous- ja elintarvikesektoreille; osa vaikutuksista tulee viiveellä ja kaikki ei vielä ole edes tiedossa.

Suomen harjoittama suora kaupankäynti maataloustuotteiden osalta Venäjän, Valko-Venäjän tai Ukrainan kanssa on aivan viime vuosina ollut mittakaavaltaan pientä verrattaessa sitä esimerkiksi tilanteeseen ennen kuin Venäjä miehitti Krimin niemimaan. Venäjän helmikuussa aloittaman hyökkäyssodan suorat vaikutukset maataloustuotemarkkinoillamme ovat varsin vähäiset. Mutta, koska Suomi on osa EU:n sisämarkkinoita, vaikutukset näkyvät täällä maatalouden tuotantopanosten ja maataloustuotteiden hintakehityksessä sekä tuotantopanosten saatavuudessa. Maatalouden tuotantopanosten raaka-aineiden osalta kaupankäynnin rajoittaminen EU:n ja Venäjän välillä näkyy suoraan eritoten suomalaisessa lannoiteteollisuudessa, kun se on joutunut järjestämään hankintakanavansa uudelleen.

Välillisiä vaikutuksia Suomen maataloustuotteiden markkinoille aiheutuu myös maailman ja EU:n taloustilanteen synkentyneistä näkymistä. Rahoitusmarkkinoiden kohoavat korot ja euron arvon heikkeneminen näkyvät tuotteiden hinnoittelussa. Kuluttajien ostovoimaa heikentävä yleinen inflaatio muuttaa elintarvikkeiden kysyntärakennetta ja sillä on ennen pitkää väistämättä heijaste maataloustuotteiden markkinahintoihin.

Näkymiä maatalouden tuotantopanosmarkkinoilla

Suomen ja ylipäätään EU:n maataloussektorilla on ollut jo osin viime vuoden jälkipuoliskolta lähtien huoli peltolannoitteiden kohonneiden hintojen ja saatavuuden vaikutuksesta viljelyn kannattavuuteen, tuotantoalaan ja sadon määrään. Epätietoisuus ulottuu nyt vuoden 2023 peltokasvituotantoon. Tilanne on konkretisoitumassa nyt, kun syysviljojen kylvökausi on EU:ssa meneillään. Suomessa viljeltävät kasvit ovat pääsääntöisesti keväällä kylvettäviä, joten lannoitteiden tarve tulee täällä ajankohtaiseksi EU:n muita osia myöhemmin.

Tilanne lannoitteiden saatavuuden ja kohoavan hintatason suhteen on yhtäläinen EU:ssa sekä globaalisti. Suomessa lannoiteteollisuus on kytköksissä kansainvälisiin markkinoihin ja sen tapahtumiin paljolti omistusrakenteensa ja lähes koko raaka-aine hankintansa kautta. Lannoitevalmistajat ovat joutuneet EU:ssa etsimään uusia raaka-ainetoimittajia, aiemmin Venäjältä ja Valko-Venäjältä tuodulle raaka-aineelle. Lannoitemarkkinoiden tilannetta kiristää se, että maailmalla on vain rajallinen määrä niiden valmistukseen tarvittavien raaka-aineiden toimittajia.

Tänä vuonna poikkeuksellista EU:ssa on ollut lannoiteyritysten toimiminen vajaalla kapasiteetilla tai jopa tehtaiden seisottaminen. Lannoitteiden myyntiä on rajoitettu ja myynnin avautuessa se on kohdistettu vain lyhyen aikavälin toimituksille. Taustalla on lannoitteiden valmistuksessa tarvittavien raaka-aineiden (erityisesti maakaasu) ylikuumentunut markkinatilanne ja saatavuushäiriöt. Esimerkiksi maakaasun, jota käytetään typpilannoitteissa tarvittavan ammoniakin valmistukseen, futuurihinta EU:ssa kohosi elokuussa huipputasolleen ollen arvoltaan kymmenkertainen vuoden takaiseen. Elokuun hintahuipun jälkeen maakaasun hinta on ollut edelleen poikkeuksellisen korkealla. EU komission ennuste on, että hinta kohoaa jälleen talvikuukausiksi ja pysyy nykyistä hintatasoa korkeammalla koko vuoden 2023. Kaasun hinta on pakottanut EU:n lannoiteteollisuutta vähentämään omaa ammoniakin tuotantoa ja siirtymään sen ostoon kolmansista maista. Teollisuuden mukaan kaasun markkinahinta EU:ssa oli syyskuussa kahdeksan kertaa kalliimpaa verrattuna esimerkiksi Yhdysvaltojen hintatasoon. Yhtenä helpotuskeinona lannoitemarkkinoiden vakauttamiseen komissio on esittänyt typpilannoitteiden raaka-aineiden tuontitullin määräaikaista poistoa vuoden 2024 loppuun saakka. Asian käsittely on vielä kesken ja maataloussektorilla nähdään, ettei se yksistään riitä tilanteen helpottamiseksi.

Tänä vuonna maatalouden tuotantopanosten hintakehityksessä toinen suuri yllätys ja vaikeuksien aiheuttaja on ollut energia ja siinä erityisesti sähkön hintakehitys. Sähkön päiväkohtainen hinta (pörssisähkö) Pohjoismaissa lähti toukokuussa jälleen voimakkaasti kohoamaan. Sähkömarkkinoita on kesästä lähtien vaivannut sähkön riittämätön ja epävakaa tuotanto kulutukseen nähden Pohjoismaissa ja ylipäätään EU:ssa. Pörssisähkön päiväkohtainen vaihtelu on ollut

suurta ja arvioiden mukaan hinnan alenemista ei ole odotettavissa lähikuukausina. Suomessa sähkön jakelijat ovat kehottaneet varautumaan sähköpulan aiheuttamiin sähkökatkoksiin tulevana talvena.

Kohonnut sähkön hinta aiheuttaa vaikeuksia erityisesti paljon energiaa käyttäville tuotannonaloilla, kuten lypsykarja-, sika- ja broileritiloilla. Sähköllä on suuri merkitys myös valotetulle kasvihuonetuotannolle sekä perunan ja vihannesten varastoinnille. Kasvihuonetuotannossa suuri osa yrityksistä on jo tehnyt päätöksen tuotantokatkoista keskitalvella ja se näkyy kotimaisten tuotteiden hinnassa ja saatavuutena vähittäiskaupassa.

Maataloustuotteiden markkinatilanne syksyllä 2022

Kesän kuluessa viljojen markkinahinnat Suomessa alenivat toukokuun yli 400 €/tn huippulukemista, joten hintakehitys täällä oli saman tyyppinen kuin muualla EU:ssa. Esimerkiksi leipävehnän hintataso syyskuun lopulla oli noin 320 €/tn ja rehuohralla noin 260-280 €/tn. Kotieläinsektorin näkökulmasta, vaikka viljojen hintataso on edelleen aiempia vuosia korkeammalla ja se vaikuttaa kannattavuuskehitykseen, niin kotimainen sato on tällä markkinointikaudella riittävä täyttämään rehutarpeen toisin, kuin viime vuonna.

Kotieläinsektorilla suurimmat huolet ovat olleet, jo viime vuodesta lähtien, sianlihantuotannossa. Sianlihan hintojen osalta viime keväänä alkanut vahvistuva kehitys on ollut edelleen positiivinen. Syyskuun lopulla (viikko 38) Suomessa keskimääräinen teurashinta oli ennätyskorkea, noin 226 €/100kg. Verrattuna viime vuoteen, viikoittainen keskihinta oli hieman yli 36 % korkeammalla. Vastaavana ajankohtana EU:n viikoittainen keskihinta oli 214 €/100kg. Porsaiden hinta Suomessa oli syyskuun lopulla 33 % viime vuotta korkeampi. EU komission näkemyksen mukaan yleinen taloustilanne ei jatkossa anna odotuksia enää suurille hinnan nousuille EU:ssa ja samaa voidaan olettaa myös Suomessa.

Kotieläinsektorilla edelleen korkean rehu- ja energiakustannuksen vuoksi kannattavuustilanteen ei arvioida kuitenkaan olennaisesti helpottavan. Kotieläintuotteiden hinnat ovat eri tuotantosuunnilla ennätystasolla, mutta nousseet tuotantokustannukset alentavat tuotannon määrää ja heikentävät kannattavuutta. Kotieläintuotteiden kuluttajahintojen kohoamisen voidaan arvioida vaikuttavan ennen pitkää niiden kysyntää alentavasti.